

Motion till riksdagen

1989/90:Ub803

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

Högskolan

Sammanfattning

Betydelsen av högre utbildning och forskning blir allt tydligare. Ett lands tillgång på utbildad arbetskraft har blivit en konkurrensfaktor viktigare än de traditionella råvaror och kapital. I land efter land satsas också allt större resurser på utbildning och kunskapsuppbyggande.

- Folkpartiet kräver en reformering av styr- och anslagssystemet för att minska byråkratin och öka högskolornas autonomi som går avsevärt längre än den riksdagen genomförde förra året.
- Vi vill satsa på högskolans internationalisering.
- Vi vill förändra tillträdesreglerna för att säkra bättre förkunskaper.
- Det måste löna sig också för studenter att arbeta. Därför måste studiemedelssystemet ändras. Vi föreslår att reglerna för minskning av studiemedlen vid extrainkomster ändras.
- Studenternas rabatt på tåg måste bibehållas.

I det följande kommer vi att föreslå att grundutbildningen och studiemedelssystemet tillförs ytterligare resurser utöver vad regeringen har föreslagit:

- 3,78 milj.kr. till AES-sektorn
- 9,9 milj.kr. till vårdutbildningarna,
- 3 milj.kr. till lärarutbildningarna,
- 5 milj.kr. till lokala och fristående kurser,
- 15 milj.kr. till lokaler och utrustning,
- 89 milj.kr. till CSN-kortet,
- 75 milj.kr. till studiemedel.

1. Inledning

En målmedveten, kraftfull och uthållig satsning på högre utbildning och forskning är nödvändig om Sverige skall behålla sin ställning som avancerad industrination och välfärdsstat. Vi lever i en tid och ett samhälle där den allmänna kunskapsnivån hos befolkningen är avgörande för utvecklingskraften inom landet och konkurrenskraften internationellt. Vårt välstånd är till stor del en följd av ett samspel mellan hög kvalitet på grundutbildningarna, grundforskning och tillämpad forskning.

I internationellt perspektiv spelar utbildning och forskning en framträ-

dande roll. Universitets- och kultursamarbete ökar i betydelse, inte minst i Europa. I de flesta länders nationella planering betraktas forskning och utbildning som viktiga tillväxtfaktorer och industrinationer omprioriterar i dag sina resurser med hänsyn härtill. Detta bör också Sverige göra.

I takt med att erfarenheterna visar att infrastrukturen är avgörande för den regionala utvecklingen ändrar också regionalpolitiken inriktning. Satsning på utbildning och forskning tillhör de viktigare infrastrukturella åtgärderna.

Folkpartiet kommer i denna motion att behandla högskolornas grundläggande utbildning och därmed sammanhängande frågor.

Forskningsfrågor – såväl forskarutbildning, grundforskning, tillämpad forskning som sektorsforskning – har vi för avsikt att behandla i anslutning till regeringens forskningspolitiska proposition senare i vår.

Regeringens förslag i budgeten för kommande treårsperiod brister på högskoleområdet ifråga om både insikter och handlag. De goda ansatserna finns där t.ex. i diskussionen om kvalitet i utbildningarna. Förändringar hindras troligen effektivt av oförmågan att släppa en del ideologiska bindningar från "U-68-tiden", övertron på centrala beslut och centrala organ är ett exempel. Detta leder till att de stora problem som högskolan brottas med inte löses utan snarare blir värre år efter år.

Problemen för grundutbildningarna kan delas in i två huvudgrupper.

Bristande kvalitet:

- Bristande långsiktighet,
- För låg lärartäthet,
- För lite forskningsanknytning,
- Pedagogiska brister,
- Orimlig lokal- och utrustningssituation,
- För låg examinationsfrekvens,
- Bristande internationalisering.

För mycket byråkrati:

- Besluten fattas för högt upp i systemet,
- Linjesystemet har överlevt sig självt,
- Bristfälligt anslagssystem.

Folkpartiets förslag till liberal högskolepolitik innebär:

- Ökade resurser och omprioriteringar för att säkra högre kvalitet i grundutbildningen och avhjälpa de värsta bristerna på utrustningsområdet.
- Reformering av styr- och anslagssystemet för att minska byråkratin och öka högskolornas autonomi varvid vårt förslag går avsevärt längre än den riksdagen genomförde förra året.
- Satsning på högskolans internationalisering exempelvis inom språklärorens utbildning.
- Förändringar av tillträdesreglerna för att säkra bättre förkunskaper.
- Förbättring av vissa vårdutbildningar bl.a. genom att förstärka logopedutbildningen, förlänga sjuksköterskeutbildningen, öka antalet platser på sjukgymnastutbildningen.
- Ökade anslag till lokala linjer och fristående kurser.
- Kvalitetsförstärkningar inom AES-sektorn.
- Förbättring av studiemedelssystemet.

2. Den högre utbildningens och forskningens betydelse

Betydelsen av högre utbildning och forskning blir allt tydligare. Ett lands tillgång på utbildad arbetskraft har blivit en konkurrensfaktor viktigare än de traditionella, råvaror och kapital. I land efter land satsas också allt större resurser på utbildning och kunskapsuppbyggande.

Från högskolorna och UHÄ ställs det berättigade krav på ökade resurser inom många områden. Det handlar bl.a. om resurser för att Sverige skall få möjlighet att kunna delta i arbetet på att lösa svåra internationella problem, motverka miljöförstöring, bekämpa sjukdomar, finna ny energiteknik och utveckla vår internationella konkurrenskraft.

Folkpartiet anser det också angeläget att framhålla att det krävs att högskolan utnyttjar varje tillfälle till effektivisering av sin verksamhet för att därigenom själv använda sina resurser kostnadseffektivt. Genom att ge enheterna en betydligt större självbestämmanderätt ökar förutsättningarna för att sådana effektiviseringar skall kunna genomföras. Vi återkommer till detta.

3. Internationalisering av högskolan

För ett litet land som Sverige är det internationella samarbetet av stor betydelse. Hittills har vi också varit relativt framgångsrika i detta. Det förhållandet att svensk forskning och utbildning har hållit en hög och jämn kvalitet gör att vi har erbjudits att delta i olika sammanhang där andra länder av motsvarande storlek inte är med.

Regeringens saktfärdiga agerande både på hemmaplan och i de internationella förhandlingarna gör att det svenska deltagandet i flera av EG:s utbildningsprogram försenats på ett sätt som kan få drastiska följder. Vi kommer nu att kunna delta i COMETT:s andra steg. Förhoppningen att vi skall kunna delta i ERASMUS är inte realistisk för närvarande.

I avvaktan på att Sverige får möjlighet att delta i EG:s utbildningssamarbete finns det en rad åtgärder som vi bör vidtaga för att utifrån våra egna förutsättningar internationalisera vår utbildning. Nyckelbegreppen i detta arbete bör vara anpassning av utbildningen till de förhållanden som gäller i övriga Europa samt målmedvetna ansträngningar att höja kvaliteten på vår utbildning och forskning så att vi är intressanta även i fortsättningen.

En viktig åtgärd för att anpassa vårt utbildningssystem till vad som gäller i övriga Europa är att vi sänker vår skolpliktsålder så att även svenska barn börjar skolan vid sex år.

En annan åtgärd för att underlätta för svenska ungdomar att studera vid utländska universitet och högskolor är att förbättra skolans språkutbildning speciellt i språken franska, tyska och spanska. Man bör överväga att öppna möjlighet för elever som så önskar att något minska antalet timmar i engelska för att istället kunna läsa fler veckotimmar av de andra språken.

Aven inom högskolan måste inlagen av främmande språk bli större. Detta krav framfördes av internationaliseringsutredningen redan vid mitten av sjuttioalet men fortfarande är det relativt sällsynt med undervisning och kurslitteratur på främmande språk.

Det är väsentligt att lärare i främmande språk har goda kunskaper. Stu-

denternas förkunskaper är av stor betydelse. Vi känner viss oro inför utbildningsministrarnas uppdrag till UHÄ att se över behörighetsreglerna till lärarutbildningen för att säkra rekryteringsunderlaget. En förändring av behörighetskraven får inte äventyra utbildningarnas kvalitet.

För att blivande språklärare skall ha den kompetens som fordras är studier i utländsk språkmiljö oerhört värdefullt. Folkpartiet anser det självklart att det i varje språklärares utbildning ingår minst ett halvt års studier utomlands. För att högskolorna skall kunna genomföra den utlandsförlagda utbildningen vill vi att särskilda medel reserveras för detta.

Vi anser det anmärkningsvärt att regeringen anmäler till riksdagen att den hittillsvarande förteckningen över s.k. stamlektorat har upphävts och att man nöjer sig med att förutsätta att tjänster som utländsk lektor skall finnas i den omfattning som erfordras för att upprätthålla språkutbildningens roll.

En väg att uppnå ett större inslag av främmande språk i undervisningen är att inbjuda lärare och forskare från andra länders högskolor och universitet att föreläsa och forska i Sverige. Detta bör ske inom ramen för en utbytesverksamhet för att på motsvarande sätt möjliggöra för svenska lärare och forskare att tillbringa en tid utomlands, även det ett viktigt inslag i ansträngningarna att internationalisera utbildningen.

När Sverige tar emot gäststuderande, gästforskare och gästprofessorer behöver de visum om deras vistelse planeras vara längre än tre månader. För närvarande är det invandrarverket (SIV) som beslutar om visum, efter initiativ från Svenska Institutet i Stockholm. Eftersom SIV är så arbetstyngt tar ärendena om visum för gäster till våra universitet och högskolor alltför lång tid. Ibland så lång tid att vistelsen här inte blir av eftersom forskaren har åtaganden i sitt hemland. Ärendena är oproblematiska. Det händer i det närmaste aldrig att SIV nekar visum för dessa personer. För att snabbare ge visum borde Svenska Institutet medges dispens att göra de bedömningar som krävs och själva besluta om visum för forskare.

EG:s intresse, i vart fall så länge vi står utanför organisationen, av utbildningssamverkan med Sverige är avhängigt av om Sverige kvalitetsmässigt anses ha något att erbjuda. En förutsättning för att vi skall kunna delta i det internationella utbildnings- och forskningssamarbetet är därför att vi satsar på att ständigt höja vår kvalitet inom dessa områden.

För att stärka våra baltiska grannländer i demokratiprocessen skulle Sverige kunna erbjuda baltiska studenter utbildning i Sverige. Detta skulle gälla inom ämnensområden där de själva har dålig kompetens såsom företagsekonomi, statskunskap och miljövårdsteknik. Svenska Institutet bör få i uppdrag att utarbeta riktlinjer för ett sådant praktiskt samarbete.

Sammanfattningsvis anser vi att ansträngningarna för att internationalisera svensk utbildning och forskning bör utgå från följande:

- *en anpassning av den svenska skolstarten till vad som gäller i övriga Europa,*
- *förbättrad språkutbildning i franska, tyska och spanska,*
- *större inslag av främmande språk inom högskolans undervisning,*
- *en garanti för att alla språklärare får möjlighet till minst ett halvt års studier utomlands.*

- *en smidigare hantering av visum för gästforskare,*
- *utbildning av balter i Sverige.*

Mot. 1989/90
Ub803

4. Utbildning som regional resurs

Inom näringslivet idag kan vi se tendenser till att närhet till högre utbildning blivit en allt viktigare etableringsfaktor utöver kommunikationer och kulturutbud. Nyskapande inom olika områden förutsätter i ökad utsträckning tillgång till särskild kompetens, och genomförandet av nya idéer blir i allt större utsträckning beroende av tillgång till välutbildad arbetskraft.

Dessa tendenser ställer högskolepolitiken inför nya uppgifter. När de regionala högskolorna byggdes upp var syftet i första hand att öka människornas tillgång till högre utbildning på nära håll. Det gjorde att de regionala högskolorna byggdes upp kring verksamheter, vilka också återfinns på de gamla universiteten.

Idag profilerar de regionala högskolorna i växande utsträckning sin verksamhet efter regionala behov. Man drar nytta av närkontakten med de regionala avnämarna.

Den regionala högskolan fungerar som ett kunskapscentrum, där människor, företag och myndigheter får tillgång till högre utbildning, tillämpad forskning, utvecklingsarbete och utredningsverksamhet.

De små och medelstora högskolornas FoU-verksamhet har till stor del vuxit fram med hjälp av externa medel. Därmed har tillämpad forskning, utvecklingsarbete och utredningsverksamhet fått en inriktning mot områden, där den regionala högskolans lokala kontakter och nätverk utnyttjas. Det är viktigt att organ för samverkan mellan den regionala högskolan och avnämarna utvecklas vidare. Idag finns en rad olika former för sådan kontakt och samverkan och även framöver bör frihet råda i fråga om formerna för t. ex. stiftelsers och teknikcentras utveckling. Utvecklingen av kontaktnät och samverkansformer måste få ske på de regionala högskolornas och ortens egna villkor. Mångfald är av stort värde även inom detta område.

Folkpartiet ser positivt på den samverkan som vuxit fram mellan de regionala högskolorna och avnämarna i form av bl a uppdragsverksamhet. Även framöver måste en viktig del av de regionala högskolornas verksamhet ha denna inriktning. Men utvecklingen rymmer också faror. Högskolan kan bli för beroende av regionens näringsliv och myndigheter.

Drabbas en region av ekonomiska och andra problem kan detta medföra att även högskolan försvagas. Den regionala högskolan kan på detta sätt komma att reflektera regionala problem snarare än verka som en kraft för förnyelse. Högskolan måste ha sådan egen kraft, initiativförmåga och stabilitet, att den kan medverka till att tidigt stimulera nyskapande och förändringar i en region.

Dessa frågor avser vi att närmare behandla i vår forskningspolitiska motion.

5. Förändring av anslags- och styrsystemet

Redan i slutet av 1970-talet ansåg folkpartiet att det var nödvändigt att vidta åtgärder för att minska byråkratin och detaljstyrningen inom högskolan.

Ökas universitetens och högskolornas rätt att själva fatta beslut vad gäller planering och genomförande av undervisning, forskning och investeringar i utrustning och lokaler skapar man förutsättningar för ett bättre resursutnyttjande och möjlighet att minska byråkratin.

Ett viktigt steg i denna riktning var avskaffandet av regionstyrelserna 1988. Ett ytterligare steg togs i och med riksdagens beslut förra året att reformera anslagssystemet. Vi är kritiska till att riksdagen inte beslutade decentralisera besluten och förändra systemen i tillräcklig omfattning. Därför vill vi på nytt upprepa de krav vi framställde i samband med riksdagsbehandlingen. De är:

- Reformen bör innebära att statsmakterna anger det totala statsbidraget till en högskola under de närmaste tre åren och om högskolan har utbildning inom mer än en sektor – hur medlen skall fördelas mellan sektorerna. Vi avser med detta att anslagen för utbildning och forskning inom respektive sektor slås samman. Med medelsanvisningen följer också prestationskrav, t ex i form av förväntat antal utexaminerade inom en viss sektor eller från en viss utbildning (läkare, civilingenjörer etc), vilka forskningsfält som skall prioriteras etc.
- Inom de angivna ramarna har högskolan och beslutsorganen på respektive sektor (institutionsstyrelser, linjenämnder, fakultetsnämnder och vissa andra organ bör i stor utsträckning kunna slås samman) stor frihet att göra prioriteringar: vilken exakt dimensionering som skall gälla, hur resurser skall överföras mellan utbildningar inom sektorn, hur antagningssystemet skall utformas, vilka tjänster, inkl professorer, som skall inrättas, hur lokalförsörjningen skall ordnas, hur medelsfördelningen mellan forskning och utbildning bör göras etc.
- Högskolorna åläggs en samrådsskyldighet vid viktigare förändringar, så att man undviker t ex att samma utbildning läggs ner (eller inrättas) ett visst år vid flera högskolor etc.
- Inom ramen för riksdagens nationella ansvar skall riksdagen kunna ålägga en enhet att bedriva utbildning i visst ämne. Detta är en möjlighet som kan komma att behöva utnyttjas för att garantera att vissa sk smala ämnen överhuvudtaget skall förekomma i Sverige.
- De administrativa resurser som frigörs på den centrala nivån torde kunna överföras till utbildnings- och forskningsanslaget.

Det av riksdagen beslutade nya styr- och anslagssystemet innebär en avsevärd decentralisering jämfört med dagens läge. Riksdag och regering kommer inte i framtiden att kunna avgöra exakt hur många väg- och vattenbyggnadsingenjörer eller barnmorskor som utbildas. Å andra sidan ökar möjligheterna för de centrala beslutsinstanserna att förskjuta sitt intresse från detaljer till det som är viktigare, nämligen resultatuppföljning och mer långsiktiga frågor.

Starka skäl talar för att luckra upp linjesystemet. Folkpartiet noterar att regeringen äntligen tar upp resonemang om detta. Vi vill särskilt betona att det är angeläget att kandidat- och magisterexamen införs. Med stöd av det ökade lokala ansvaret borde högskolorna i större utsträckning arbeta fram en fungerande organisation för ökning av de individuella linjerna.

Med anledning av vad vi anfört anser vi att det finns möjligheter till vissa besparingar på UHÄ. Vi föreslår att riksdagen inte anslår ytterligare medel till datauppbyggnad för den centrala antagningen, vilket medför en minskning av anslaget med 3.72 milj. kronor. Folkpartiet föreslår att UHÄ:s förvaltningskostnader minskas med 2 milj. kr. i förhållande till vad regeringen föreslår.

6 Grundutbildningens kvalitet

Vi anser att kraven på god kvalitet i utbildningen i första hand åvilar de enskilda högskolorna och UHÄ. Vi ställer oss därför inte bakom regeringens förslag att inrätta ett särskilt råd för grundutbildningsfrågor. Vi tror att man inom ramen för den befintliga organisationen, särskilt om folkpartiets förslag till förändringar genomförs, kan garantera utbildningarnas standard. Dessutom arbetar en utredning med frågorna för närvarande.

En viktig förutsättning för kvalitet är att lärarna har erforderliga kunskaper. Det gäller såväl pedagogiska kunskaper som ämneskunskaper. Särskilt vid de mindre och medelstora högskolorna måste ansträngingar göras för att fler lärare ska få möjlighet att genomgå forskarutbildning. Vi återkommer i samband med regeringens forskningsproposition till dessa frågor.

Vi har stora förhoppningar att den utredning som regeringen tillsatt på riksdagens initiativ kommer att föreslå lösningar på de pedagogiska bristerna i grundutbildningarna.

Högskolelärarnas pedagogiska kunskaper och medvetenhet måste förbättras. Det bör kunna övervägas om inte pedagogik bör ingå som en inledande, obligatorisk del i forskarutbildningen. Vår förhoppning är också att en friare lönesättning på det statliga sektorn kan föra med sig att högskolorna lönemässigt kan prioritera skickliga pedagoger. Vid tjänstetillsättningar måste reell hänsyn också tas till de sökandes pedagogiska meriter.

För att utveckla studenternas förmåga till analys och kritiskt tänkande borde det i grundläggande högskoleutbildningar ingå en obligatorisk kurs i vetenskaplig metodik.

7. Dimensionering

I sin anslagsframställning begärde UHÄ att regeringen skulle fastställa långsiktiga riktlinjer för högskolans dimensionering. Regeringen har inte varit beredd att på detta sätt binda upp sig för framtiden. Regeringens enda reella förslag är att uppdra till UHÄ att dels göra en avhoppsanalys, dels kunna besluta om överintag på vissa linjer, dels lägga fram förslag om avgifter på ansökningar till högskolan.

Avhopp måste självfallet analyseras. Tyvärr finns det ofta skäl till att de ansvariga på vissa linjer har haft ett måttligt intresse av att få siffror på linjens avhopp publicerade. Anslagen skulle nämligen minska på sikt. Vi tror att detta synsätt skulle förändras i en högskola med större eget ansvar för de samlade ekonomiska resurserna.

Överintag sker redan och kan naturligtvis vara en modell för att garantera att linjens platser skall fyllas med studerande. Vi ställer oss dock tveksamma till att dessa beslut skall fattas vid den centrala antagningen. Bättre vore att

i större utsträckning decentralisera antagningsförfarandet till de enskilda högskolorna.

Vi avvisar förslaget om att avgiftsbelägga de centrala ansökningarna. Problemet med oplanerade ansökningar måste lösas på annat sätt. Regeringen försöker tackla problemen genom att bekämpa symptomen. De verkliga orsakerna glöms bort.

Vi tror också att en avgift kan vara negativ om man strävar efter en bredare social rekrytering till högskolan.

8. Förändringar av tillträdesreglerna

För två år sedan beslutade riksdagen om nya regler för tillträde till högre utbildning. Folkpartiet var kritiskt till beslutet i vissa avseenden. Riksdagen bör nu med utgångspunkt från våra förslag besluta om förändringar i tillträdesreglerna.

I ett antal avseenden är reglerna för antagning till högskolan betingade av vilket betygssystem som tillämpas inom skolan. I den översyn som pågår av betygssystemet i skolan bör detta beaktas.

Folkpartiet avvaktar utredningens förslag till förändringar. Men vi anser att de nuvarande betygen från gymnasieskolan inte skall anses definitiva utan kunna förbättras genom kompletteringsstudier. Komplettering av betyg skall vara tillåten i så måtto att ett en gång erhållet betyg skall kunna förbättras och därefter tillgodoräknas.

Vidare bör en försöksverksamhet inledas med viktning av betyg från gymnasieskolan i samband med ansökan till de längre tekniska utbildningarna i högskolan.

Slutligen bör, i avvaktan på ett nytt målrelaterat betygssystem som medger att man ställer upp relevanta krav på särskild behörighet, den allmänna behörigheten skärpas till att kräva genomgången treårig gymnasielinje.

De demografiska förändringarna kommer inom en nära framtid att innebära att antalet ungdomar som lämnar gymnasiet minskar och att färre ungdomar söker till högskoleutbildning. Detta kräver enligt vår uppfattning att åtgärder vidtas för att stimulera yngre att söka till högre utbildning. En åtgärd i detta avseende bör vara att öka möjligheterna för de yngre att få tillträde. Vårt ofta framförda krav att sökande direkt från gymnasiet skall ges högre prioritet vid urvalet har aktualitet.

9. Anslagsfrågor för grundutbildningen

En allmän uppfattning bland högskolans företrädare är att det uppstått ett balansproblem mellan grundutbildning och forskning. Folkpartiet har under en följd av år föreslagit förstärkningar av grundutbildningen inom högskolan.

I det följande kommer vi att föreslå att grundutbildningen tillförs ytterligare resurser utöver vad regeringen har föreslagit:

- 3,78 milj.kr. till AES-sektorn,
- 9,9 milj.kr. till vårdutbildningarna,
- 3 milj.kr. till lärarutbildningarna,

- 5 milj.kr. till lokala och fristående kurser,
- 15 milj.kr. till lokaler och utrustning.

Mot. 1989/90
Ub803

Teknisk utbildning

De stora förändringarna inom tekniska sektorn hänger samman med genomförandet av den nya korta ingenjörsutbildningen som riksdagen fattade beslut om i våras. I propositionen skissas som det förefaller en fullständig utbyggnad av utbildningen. Men samtidigt saknas information om när befintliga allmänna och lokala ingenjörsutbildningar skall dras ner. Detta leder till svårigheter vid planeringen för såväl de enskilda högskolorna som för kommunerna som har ansvaret för lokalerna.

Regeringen föreslår en översyn av civilingenjörsutbildningen. Vi anser att detta är riktigt. I detta sammanhang vill vi ifrågasätta förslaget att starta en ny civilingenjörsutbildning vid KTH med inriktning mot industriell ekonomi. Vi anser att inga nya utbildningslinjer bör inrättas i avvaktan på den aviserade översynen.

Vi ifrågasätter det riktiga i att såväl UHÄ som SÖ skall bedriva försöksverksamhet med den ett-åriga teknikerutbildningen.

Ett exempel på socialdemokraternas bristande långsiktighet i synen på högre utbildning är användningen av det s.k. Kockumspaketet i Malmö. Universitet i Lund startade 1988 en produktionsteknikerlinje om 80 p och en industriell tekniklinje med inriktning mot verkstadsindustri om 60 p. Kockumspaketet upphör den 30 juni 1990. UHÄ föreslog 3,6 milj för en fortsatt utbildning. Regeringen föreslår inga nya pengar i budgeten och utgår ifrån att det skall finansieras inom befintliga ramar.

Bristen på långsiktighet blir särskilt tydlig när vi vet att det investerats ca 45 milj i byggnader och utrustning för "Kockumsutbildningarna".

Vi menar att regeringen får återkomma på tilläggsstat och föreslå de medel som behövs för att dessa utbildningar skall kunna fullföljas.

AES-utbildningar

Folkpartiet anser att en översyn av AES-sektorn är nödvändig. Linjesystemet är inte helt adekvat och behovet av kvalitetsförstärkning är stort. De senaste åren har stark kritik riktats mot flera av utbildningsvägarna. Ingenjörsvetenskapsakademien har underkänt de svenska ekonomutbildningarna. Förvaltningslinjen har haft svårt att rekrytera studenter. Arbetsmarknaden på detta område är dessutom vikande.

Vi föreslår att de medel, 3,78 milj kr, som sparas genom minskningen av ekonomutbildningen används för kvalitetsförstärkning av ekonomutbildningarna.

Vårdutbildningar

För att lösa dagens vårdkriser och ge förutsättningar för att undvika ytterligare kriser bör flera av dagens vårdutbildningar förändras.

Regeringen föreslår ett återupptagade av tandläkarutbildningen i Malmö. Med hänsyn till den alarmerande rekryteringssituationen i södra Sverige stöder vi förslaget.

Behovet av logopedier ökar i takt med att antalet äldre ökar. För behandling av t.ex. afasitillstånd och i rehabilitering av utvecklingsstörda behövs logopedier. Vi anser i likhet med UHÄ att utbildningstiden bör förlängas till 160 poäng, men utan att antalet antagningsplatser minskar. Vi föreslår därför 1,5 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit för logopedutbildningen.

Vårdsverige saknar idag 5 000 sjuksköterskor. Intresset för utbildningen ökar hos ungdomar och är störst för den treåriga försöksutbildningen. Denna utbildning har också visat sig locka manliga sökande. Vi föreslår att försöksutbildningen permanentas. I vår motion om omvårdnad behandlas sjuksköterskeutbildningen ytterligare.

Vi har internationellt sett en alltför kort grundutbildning för sjukgymnaster. Antalet platser på påbyggnadsutbildningen täcker heller inte efterfrågan på sjukgymnaster. Behovet av vidareutbildade sjukgymnaster med inriktning mot psykiatri och rehabilitering är särskilt stort. Det är angeläget att öka antalet antagningsplatser på såväl grundutbildningen som på påbyggnadsutbildningen. Folkpartiet föreslår en ökning av intaget med 100 platser. Det bör ankomma på UHÄ att fördela platserna.

Förändrade ansvarsregler för expedition av läkemedel kräver fler utbildade receptarier. För närvarande utbildas 80 per år i Uppsala, men för att motsvara arbetsmarknadens behov anser UHÄ att antalet antagningsplatser skall utökas med 40. Vi föreslår en ökning med 40 platser.

Regeringen föreslår att antalet nybörjarplatser vid psykoterapiutbildningen vid Karolinska Institutet skall minskas från 24 till 16. Det råder sedan länge stor efterfrågan på psykoterapeuter. Med den dimensionering som den statliga utbildningen har finns ingen möjlighet att inom nära framtid tillgodose denna efterfrågan. S:t Lukasstiftelsen har länge bedrivit en utbildning av psykoterapeuter, som är mycket välrenommerad. Eftersom KI inte har kapacitet att utbilda fler anser vi att det vore rimligt att staten ekonomiskt skulle stötta S:t Lukasstiftelsens utbildning. Folkpartiet föreslår att riksdagen anvisar S:t Lukasstiftelsen 800 000 kr. i statsbidrag till dess påbyggnadsutbildning i psykoterapi.

Läroarbetsutbildningar

Riksdagen har beslutat att full behovstäckning inom barnomsorgen skall vara uppnådd senast 1991. Detta innebär att det krävs ett ökat antal utbildade förskollärare. Antalet nybörjarplatser på förskollärlinjen är idag 3276. Enligt socialstyrelsens beräkningar behöver antalet nybörjarplatser ökas med dubbelt så många som regeringen föreslår för att behovet av förskollärare skall täckas.

Ett ökat antal platser på förskolläroreutbildningen är en förutsättning för att barnomsorg skall kunna erbjudas åt alla som så önskar. Fördelningen av de nya platserna bör självfallet göras så att regioner där antalet sökande är stort i första hand tillgodoses med nya platser. Vidare anser vi att en del av ökningen möjliggör att förskolläroreutbildning på nytt lokaliserar till Borås.

UHÄ har i sin anslagsframställning begärt att fritidspedagoglinjen och förskollärlinjen avvecklas och ersätts med en barn- och ungdomspedagogisk utbildning på 100 poäng. Regeringen har valt att inte följa detta förslag. Det

är olyckligt. En sådan utbildning skulle ge förutsättningar för en helhetsyn på barn och barns behov. Dessutom skulle den också underlätta planeringen av barnomsorgen.

Mot. 1989/90
Ub803

I budgetpropositionen anför regeringen att högskolorna skall finna utrymme inom de resurser de disponerar att finansiera de utlandsförlagda delarna av ämneslärarutbildningen. Folkpartiet anser att högskolorna måste få ett särskilt anslag för detta ändamål. Vi föreslår att riksdagen beslutar anslå 3 milj. kr.

Regeringen aviserar i budgeten att särskilda satsningar skall göras för att förbättra tillgången på lärare i ungdomsskolan. För dessa extra insatser beräknar skolministern 35 milj. kr. Medlen tas från skolans anslag. Vi anser det mer ändamålsenligt att ställa delar av medlen till högskolans disposition. Förutsättningarna försämrats för högskolorna att planera sin verksamhet om de inte i förväg vet vilka medel de disponerar. Vi vill också framhålla vikten av att den kompletteringsutbildning som erbjuds obehöriga lärare blir väl planerad så att deras kompetens verkligen förstärks.

Som en konsekvens av våra förslag om lärarutbildningen föreslår vi att anslaget till denna ökar med 3 milj.kr.

Individuella linjer och fristående kurser

Det är inom ramen för detta anslag som högskolorna har möjlighet att bedriva det största förändringsarbetet. För att högskolorna skall ha möjlighet att förverkliga våra intentioner om uppluckring av linjesystemet måste alternativ kunna erbjudas de studerande. Medel från anslaget har tagits bl.a. för utbyggnad av den nya matematisk-naturvetenskapliga linjen.

Vi kan inte acceptera regeringens förslag till nedskärningar inom anslaget utan föreslår att 5 milj.kr. anvisas utöver vad regeringen föreslagit.

10. Lokaler och utrustning

Anslagen till grundutbildningens lokaler och utrustning är otillfredställande. UHÄ har i sin anslagsframställning prioriterat detta anslag. Regeringens förslag i budgetpropositionen tyder på en dålig insikt om den mycket bekymmersamma situationen vad gäller utrustningen inom högskolan. Anslagen för att nyanskaffa och ersätta inredning och utrustning har under en följd av år varit otillräckliga.

Detta har lett till att högskolorna har tvingats täcka de nödvändiga behoven ur sina sektors- och fakultetsanslag vilket i sin tur har gått ut över möjligheterna att bedriva undervisning med hög kvalitet.

Principen att utrustning och inredning i huvudsak skall täckas inom ordinarie ramar och att högskolorna själva skall prioritera är riktig. Detta är ett led i att öka högskolornas självbestämmande och ansvar. Detta kräver dock att sektorsanslagen tillförs resurser som också täcker behoven av utrustning och inredning. Att regeringen skulle ha gjort sådana förstärkningar av sektorsanslagen framgår inte av budgeten.

Vi föreslår att anslaget till inredning och utrustning skall öka med 15 milj.kr. utöver vad regeringen har föreslagit.

11 Studiesociala frågor

Studenter är idag anslutna till studentkårerna, det s.k. kårobligatoriet. Ett liberalt parti kan inte acceptera denna form av kollektivanslutning. Kårobligatoriet är nu föremål för utredning. Vi återkommer till frågan när utredningens förslag skall behandlas av riksdagen.

Det nya studiemedelssystemet har varit i kraft ett år. Det är vår övertygelse att detta på ett betydligt bättre sätt än tidigare möjliggör för studenterna att bedriva heltidsstudier utan att behöva arbeta bredvid för att finansiera sitt uppehälle.

Vi anser dock att det bör övervägas om studenternas extrainkomster verkligen skall påverka rätten till studiemedel. Riksdagen bör uppdraga till regeringen att utreda vilka ekonomiska och övriga konsekvenser ett avskaffande av fribellopsregeln skulle få.

Det har också visat sig att systemet innehåller en oacceptabel marginaleffekt. Förklaringen är regeln som innebär att studiebidraget reduceras när studenternas extrainkomster överstiger inkomstgränsen för att uppbära fulla studiemedel.

Det måste löna sig också för studenter att arbeta. Därför bör den här regeln i studiemedelssystemet omgående tas bort. Vi bör återgå till den tidigare regeln som innebär att bidraget och lånet minskas proportionellt. Vi anslår 75 milj. kr. till en sådan förändring.

Regeringen föreslår att statsbidraget till det s.k. CSN-kortet avskaffas. Sparförslaget väcker förvåning eftersom järnvägsrabatten är en del av det nyligen reformerade studiemedelssystemet. Vi tror att rabatten bidrar till att öka möjligheterna för personer i glesbygd att studera. Det är också en fördel ur bl.a. miljösynpunkt om unga människor vänjer sig vid att välja tåg istället för bil. Vi föreslår att CSN anvisas 89 milj. kr. för att studentrabatten på tåg skall kunna bibehållas. Folkpartiet finansierar denna merutgift genom besparingar inom andra delar av utbildningssektorn.

Regeringen anmäler i propositionen att den stöder CSN:s planer på att införa månadsvis utbetalning av studiemedel. Skälen är dels att staten skulle få betydande ränteutgifter, dels att kontrollen av att medlen inte betalas ut oriktigt skulle kunna förbättras. Det anförs att en samverkan med studiedokumentationssystemet skulle kunna förenkla studiemedelsnämndens rutiner vid prövning av studieresultat och hantering av studieintyg.

Folkpartiet vill framhålla att databaserade register, såsom studiedokumentationssystemen, skall användas för de ändamål de är upprättade för. Vi anser att studiemedelsnämnden inte får fatta några *beslut* med ledning av besked från studiedokumentationssystemen. Det enda vi kan acceptera är att CSN följer upp ett besked från registret med en förfrågan till den enskilde studiemedelstagaren. Först därefter får nämnden fatta beslut. Det kan inte alltid garanteras att den datoriserade studiedokumentationen är korrekt. Risken är bl.a. stor för eftersläpning i systemet.

Med hänvisning till det anförda hemställs

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om visum för gästforskare och gäststudenter,¹⁾

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionens anförts om samarbete med de baltiska staterna,²⁾

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om nytt anslags- och styrsystem för högskolan i enlighet med de riktlinjer som anförts i motionen,

2. att riksdagen under anslaget D1, Universitets- och högskoleämbetet, anvisar 5 720 000 kr. mindre än vad regeringen föreslagit för budgetåret 1990/91,

3. att riksdagen beslutar att avslå förslaget om ett grundutbildningsråd,

4. att riksdagen under anslaget D4, Vissa särskilda utgifter inom högskolan m.m., anvisar 5 800 000 kr. mindre än vad regeringen föreslagit för budgetåret 1990/91,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om grundutbildningars kvalitet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avgifter på ansökningar till högskolan,

7. att riksdagen hos regeringen begär förslag om förändrade tillträdesregler i högskolan med ledning av vad i motionen anförts,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om teknisk utbildning,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utbildningarna inom "Kockumspaketet",

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av AES-sektorn,

11. att riksdagen beslutar om kvalitetsförstärkning av ekonomlinjen i enlighet med vad i motionen anförts,

12. att riksdagen under anslaget D 6, Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, anvisar 3 780 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit för budgetåret 1990/91,

13. att riksdagen beslutar att logopedutbildningen förlängs till 160 poäng i enlighet med vad i motionen anförts,

14. att riksdagen beslutar att antalet intagningsplatser på sjukgymnastutbildning skall bestämmas till 100 fler än regeringen föreslagit,

15. att riksdagen beslutar bestämma antalet antagningsplatser vid receptarieutbildningen till 40 fler än vad regeringen föreslår,

16. att riksdagen till S:t Lukasstiftelsens påbyggnadssutbildning i psykoterapi för budgetåret 1990/91 anvisar 800 000 kr.,

17. att riksdagen under anslaget D 7, utbildning för vårdyrken, anslår 9 900 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit för budgetåret 1990/91,

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett återetablerande av förskollärlinjen i Borås,

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barn- och ungdomspedagogisk utbildning,

20. att riksdagen beslutar att anvisa 3 milj.kr. för ämnesläroverutbildningens utlandsförlagda del i enlighet med vad i motionen anförts,

21. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lärares kompletteringsutbildning,

22. att riksdagen under anslaget D 8, utbildning för undervisningsyrken, anvisar 3 000 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit för budgetåret 1990/91.

23. att riksdagen under anslaget D 10, Lokala och individuella linjer samt fristående kurser, anvisar 5 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit för budgetåret 1990/91,

24. att riksdagen under anslaget I 2, Inredning och utrustning vid högskoleenheter m.m., anvisar 15 milj.kr. utöver vad regeringen föreslår för budgetåret 1990/91,

[att riksdagen hos regeringen begär att CSN får i uppdrag att ta fram och kostnadsberäkna ett förslag som innebär att inkomstbegränsningen vid beräkningen av studiemedlen avskaffas.¹]

[att riksdagen beslutar att förändra reduktionsreglerna i enlighet med vad i motionen anförts.¹]

[att riksdagen under anslaget F 4, Studiemedel m.m., anvisar 75 000 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit för budgetåret 1990/91.¹]

[att riksdagen under anslaget, F 7, Bidrag till vissa studiesociala ändamål, anvisar 89 000 000 kr. mer än vad regeringen föreslagit för budgetåret 1990/91 för bibehållande av reserabatter för studerande.¹]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om månadsvis utbetalning av studiemedel.¹]

Stockholm den 22 januari 1990

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Charlotte Branting (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Daniel Tarschys (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Anne Wibble (fp)

Margitta Edgren (fp)

¹ 1989/90:Sf505

² 1989/90:U507

